

PEKKA KUUSI

OLUENKAUPASTA ON KYSYMYS

Merkillisiä ovat alkoholipoliittisen keskustelumme tiet. Vuosikymmenien ajan on raittiusliike torjunut alkoholikaupan ulottamisen maalaiskuntiin, koska terve maaseutuväestö muka silloin alkoholisoituu. Ja nyt raittiusliike ja maaseutuväestön edustajat yhdessä kiirehtivät lainuudistusta, jonka olennaisin uutuus on juuri alkoholimyymäläin avaamismahdollisuus maaseudun väestökeskuksissa. Johtava raittiuslehti perustelee laajasti alkoholikaupan ulottamista maaseudulle ja toteaa: "yleinen mielipide on valmis hyväksymään annetun alkoholilakiesityksen suuremmitta muutoksitta". Maakansan mukaan taas alkoholilainsäädäntö on tähän asti ollut siinä mielessä epäsosiaalinen, että maaseutuväestö ei ole ollut tasaveroisessa asemassa alkoholin hankintamahdollisuuksiin nähden.

Mistä tämä muutos? Mistä syystä sama raittiusliike, joka 1930-luvun lopulla vaati alkoholilainsäädäntömme tiukentamista ja joka 1950-luvulla siirtyi väkijuomalakimme

puolustajaksi, on nyt vuonna 1965 pehmentynyt alkoholikaupan laajentamisen kiirehtijäksi.

Vastaus on yksinkertainen. Raittiusliike käy ankaraa viivytystaistelua alkoholia vastaan. Raittiusliikkeen piirissä nähdään, että "vastustajan" voimat kasvavat. Ellei uuden lain avulla saada lyödyksi asemia pian kiinni, vastustajan pelätään suorittavan laajempia aluevaltauksia. Raittiusliikkeen taholla siis toivotaan pikaista ja sovinnollista lainuudistusta, jotta lisäpyrkimykset alkoholikaupan väljentämiseksi tulisivat tukahduttuiksi. Kylväjä-lehden pääkirjoitus päättyikin merkitsevästi: "alkoholilakeja ei tässä maassa säädetä vuosiksi, vaan vuosikymmeniksi". Toisin sanoen: nyt on viimeinen ajankohta, jolloin luullaan vielä voitavan estää oluenkaupan vapauttaminen. Raittiusliike katsoo välttämättömäksi kiirehtiä alkoholikaupan ulottamista maaseudulle, jotta olut saataisiin yhä vuosikymmeniksi sidotuksi monopolin puitteisiin.

Raittiusliikkeen rajoituspoliittisia perinteitä ajatellen tämä asennoituminen on luonnollinen. Kun raittiusmielisen alkoholipolitiikan hallitseva tavoite yhä on lähinnä vain alkoholinkulutuksen minimointi, tällöin raittiusliike lienee valinnut maaseudun alkoholi-kaupan ja vapaan oluen välillä oikein. Mutta pulma onkin siinä, että tämä kulutuksen minimointiin tähtäävä alkoholipolitiikka on jo varsin etäällä kansamme alkoholipoliittisista kokonaispyrkimyksistä.

Alkoholipoliittisia ongelmia ratkottaessa on lähdeittävä, kuten yhteiskuntapolitiikassa yleensäkin, politiikan tavoitteista. Uuteen lakiin sisältyviä ehdotuksia on siis tarkastettava alkoholipolitiikalle omaksuttavien tavoitteiden pohjalta. Uudessa alkoholilakiesityksessä on alkoholipolitiikan ensisijaiseksi tavoitteeksi asetettu alkoholista aiheutuvien haittojen ja vaurioiden muodostuminen mahdollisimman vähäiseksi. Ensisijaiseksi menetelmäksi taas on asetettu alkoholijuomien käytön muodostuminen mahdollisimman vähäiseksi. Mitä on siis lakiesityksen pulmakohdista, maaseudun alkoholi-kaupasta ja oluen vapauttamisesta sanottava tämän tavoiteasettelun pohjalta?

Suunnitelmallisen yhteiskuntapolitiikan tutkijana tähdennän painokkaasti sitä, että lakiesityksen tavoitemäärittely on riittämättömän suunnitelmallisen alkoholipolitiikan perustaksi. Tämän tavoitemäärittelyn pohjalta ei ole mahdollista ottaa kantaa maaseudun alkoholi-kaupan enempää kuin oluenkaupankaan järjestelyyn. Tavoitemäärittelyn puutteellisuudet ovat nähdäkseni luonteeltaan kahdenlaisia.

Lakiesityksen tavoitemäärittely on ensinnäkin pelkästään vain sosiaalinen. Vaikka valtiovalta onkin maassamme puuttunut alkoholi-kauppaan lähinnä juuri sosiaalisista syistä, ilmeinen erehdys olisi otaksua, että väestön alkoholi-kauppaan kohdistuvat pyrkimykset olisivat kokonaisuudessaan ja kauttaaltaan vain sosiaalisia luonteeltaan.

Alkoholikauppaa emme kykene väestön parhaaksi järjestämään emmekä alkoholipolitiikkaa väestön parhaaksi harjoittamaan, ellemmme ota tarkoin huomioon väestön pyrkimysten moniulotteisuutta. Kansalaisten enemmistö ilmeisesti tahtoo, että kansalaiset kohtuullisin kustannuksin ja siedettävien vaivannäöin voisivat hankkia aika ajoin nautittavakseen alkoholijuomia; kansalaiset yleisesti tahtovat, että alkoholi-kaupasta koituisi mahdollisimman vähän haittaa ja vahinkoa; kansalaiset yleisesti myös tahtovat, että alkoholi-kaupasta kertyvät tulot siirtyisivät mahdollisimman tarkoin valtiolle. Realistinen alkoholipolitiikka joutuu siis perinnäisten sosiaalisten pyrkimysten ohella otamaan huomioon ainakin myös kuluttajien kohtuulliset alkoholijuomien hankkimis- ja nauttimispyrkimykset sekä valtion alkoholituloihin kohdistuvat pyrkimykset. Maaseudun alkoholi-kaupan sekä oluenkaupan järjestelyä onkin epäilemättä tarkasteltava samanaikaisesti kaikkien näiden pyrkimysten kannalta.

Lakiesityksen tavoitemäärittelyn toinen puutteellisuus liittyy sosiaalisten tavoitteiden epämääräisyyteen. Sosiaalisille tavoitteille näyttäisi alkoholipolitiikan tavoiteasettelussa kuuluvan keskeinen sija, koska haittojen minimointi on monopolisoidun alkoholi-kaupan yleistavoitteena kiistaton ja luonnollinen. Mutta haittojen minimointi on tavoitteena sikäli epätydyttävä, että emme kykene alkoholi-haittoja mittaamaan. Vaikka maassamme on harjoitettu puolentoista vuosikymmenen ajan voimavaroihimme nähdessä poikkeuksellisen intensiivistä alkoholitutkimusta, emme silti kykene mittaamaan alkoholismien emmekä edes päihdyksiin asti tapahtuvan alkoholijuomien käytön yleisyyttä. Niinpä haittojen minimointi ei alkoholipolitiikan keskeisenä tavoitteena ole voinut muodostua suuntaa-antavaksi siitä yksinkertaisesta syystä, että emme ole kyenneet tämän tavoitteen lähestymistä seuraamaan.

Sosiaalisten tavoitteiden riittämättömyys alkoholipolitiikan suunnanosoittajana yhä korostuu, kun toteamme, että myös tietomme alkoholijuomien kulutuksen ja alkoholihaittojen keskinäisistä yhteyksistä ovat varsin puutteelliset. Kun lakiesityksessä on asetettu mahdollisimman vähäiseksi muodostuva alkoholijuomien käyttö ensisijaiseksi menetelmäksi pyrittäessä alkoholihaittojen minimointiin, tämä kannanotto perustuu yleiseen otaksumaan alkoholinkulutuksen ja -haittojen kiinteästä yhteenkuuluvuudesta. Alkoholihaittojen ongelma ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Puolitoistavuosisikymmenisen alkoholitutkimuksemme yleistuloksena on päinvastoin ollut se, että alkoholihaitat — sikäli kuin niitä on voitu rajoitetusti mitata — näyttävät olevan verraten löyhässä yhteydessä alkoholikaupan järjestelyissä tapahtuviin muutoksiin mutta sen sijaan verraten kiinteässä yhteydessä yhteiskuntataloudellisiin ja kulttuurisiin muutoksiin.

Jos raittiusliikkeen rajoituksellista, alkoholinkulutusta minimoivaa alkoholipolitiikkaa tarkastetaan edellä esitetyn valossa, kulutuksen minimoimispolitiikka osoittautuu yksioikoisuudessaan huonosti väestön alkoholipoliittisia pyrkimyksiä toteuttavaksi. Totaalinen viivytystaistelu alkoholia vastaan on epäilemättä alkoholipoliittisena periaatteena yhdenmukainen kasvatustyössä noudatettavan ehdottoman raittiuden periaatteen kanssa. Mutta kun raittiusliike siirtää yksilöllisen kasvatustyön periaatteet yhteisölliseen alkoholipolitiikkaan, se samalla irroittautuu demokraattisen yhteiskuntapolitiikan varsinaisesta perustasta, kansalaisten pyrkimysten toteuttamisesta. Raittiusliike ei toisin sanoen halua toteuttaa kaikkien kansalaisten alkoholipoliittisia pyrkimyksiä. Se toteuttaa nimen omaan vain raittiusmielisen väestön alkoholipoliittisia pyrkimyksiä.

Kun eduskunta ensi syksynä käy käsittelemään alkoholilakiesitystä, se joutuu suo-

rittamaan työn raittiusliikkeen keskeisimpien johtomiesten valmistelemalta ja päätämältä pohjalta. Eduskunta ei kuitenkaan voi jättäytyä vain raittiusmielisen väestön alkoholipoliittisia pyrkimyksiä toteuttamaan. Eduskunnan tavoitteena on oleva väestön alkoholipoliittisten kokonaispyrkimysten toteuttaminen. Lakiesityksen vaiheilla käyty keskustelu ennustaakin, että eduskunnassa puhaltavat ensi syksynä vapaamat tuulet kuin aikanaan Rekolan komiteassa tai nyt Virolaisen hallituksessa. Ei liene epäilystä, etteikö päähuomio syksyisessä eduskuntakäsittelyssä kohdistuisi oluenkaupan järjestelyyn.

Raittiusliike tulee luonnollisesti taistelemaan oluenkaupan vapauttamista vastaan kaikin käytettävissään olevin keinoin. Eikä raittiusliike tässä kamppailussa jää suinkaan vaille kaikupohjaa kansamme keskuudessa. Raittiusmielisellä alkoholipolitiikalla on vankka kannatus maassamme, kuten edellisessä tutkielmassa analysoitu gallup-tutkimus osoittaa. Kettil Bruunin suorittama analyysi kuitenkin pysäyttäneen lukijansa miettimään alkoholipoliittisen mielipiteenmuodostuksen ongelmaa. Lainsäätäjä joutuu harkitsemaan, onko alkoholipoliittisissa ratkaisuisissa otettava huomioon ennen kaikkea naisten, vanhusten ja syrjäkylien asukkaiden mielipiteet vai olisiko pantava enemmän painoa miesten, keski-ikäisten ja väestökeskuksien asukkaiden mielipiteille. Ankarien rajoitusten politiikkaa maassamme puoltaa lähinnä se väestö, joka itse ei juuri alkoholijuomia tarvitse ja joka myöskään ei alkoholijuomista eikä alkoholikaupan nykyjärjestelystä juuri mitään tiedä. Tämä väestönosa todella vilpittömästi uskoo, että alkoholihaittoja vastustetaan tehokkaimmin ankarilla rajoituksilla. Mutta riittääkö raittiusmielisen väestön vilpittömän harhausko enää alkoholipolitiikkamme perustaksi.

Eduskunnan tehtävä alkoholilainsäädännön uusijana ei ole helppo. Eduskunta voi

epäilemättä raittiusmieliseen väestöön nojaten yhä valita ankarien rajoitusten tien. Eduskunta voi näin tehdä mutta silloin se ei toteuta väestön kokonaispyrkimyksiä. Se syrjäyttää sekä alkoholinkuluttajien kohtuulliset pyrkimykset että myös yhteiset valtiontaloudelliset pyrkimykset. Eduskunta suorittaa silloin valintansa lähinnä vain raittiusmielisten pyrkimysten pohjalta. Ja olenaisista on, että valinta nojaa tällöin vanhentuneeseen harhaotaksumaan rajoitusten haittoja supistavasta vaikutuksesta.

Alkoholinkuluttajien kohtuullisten pyrkimysten varteenotto ei toki merkitsisi raittiusmielisten pyrkimysten syrjäyttämistä. Kysymys on alkoholikaupan tasapainoisesta kehittämisestä väestön kokonaispyrkimysten suuntaan. Käytännössä tämä alkoholikaupan tasapainoinen kehittäminen kohtaa epäilemättä vaikeuksia, koska alkoholinkuluttajien pyrkimykset ovat saaneet toistaiseksi väistyä siellä, missä raittiusmieliset pyrkimykset ovat olleet voimakkaimpia. Niinpä edellä analysoidun gallup-tutkimuksenkin mukaan väestö asennoituu yhä jyrkimmin alkoholikaupan väljentämistä vastaan pohjois- ja itä-Suomessa, missä alkoholinkuluttajien hankaluudet ovat juuri pahimmat. Alkoholipolitiikkamme paradokseihin kuuluukin: missä epäkohdat ovat räikeimmät, siellä uudistuksia jyrkimmin vastustetaan.

Siksipä alkoholilaki onkin pyrittävä laatimaan niin, että alkoholikaupan ja alkoholitapojen asteettaiselle kehittymiselle luodaan koko maassa riittävät yleiset edellytykset. Kunnallisvaltuustojen ja Alkon hallintoneuvoston tehtäväksi tällöin jää erilaisten paikallisten olosuhteiden varteenotto lakia sovellettaessa.

Olen yrittänyt osoittaa, että raittiusmielisen alkoholipolitiikan yksipuolinen noudattaminen ei jätä riittävästi tilaa koko väestön alkoholipoliittisten pyrkimysten toteuttamiselle. Parhaiten tämä raittiusmielisen alko-

holipolitiikan etäännyminen väestön kokonaispyrkimyksistä ilmenee juuri oluenkaupan kohdalla. Onhan omalaatuista se, että raittiusliike ja maaseutuväestön edustajat kiirehtivät nyt alkoholikauppoja maaseudun väestökeskuksiin mutta torjuvat ajatuksen oluenkaupasta mm. Helsingin elintarvikemyymälöissä, vaikka väestön enemmistö sitä näköjään Helsingissä haluaa. Raittiusmielinen alkoholipolitiikka tulee käsitykseni mukaan Suomessa saamaan ikävän raittiusterrorin leiman, jos oluenostot on uudenkin lain voimaantultua jatkuvasti suoritettava vain Alkon myymälöistä, vaikka kaksi kolmannesta kaupunkien miehistä jo nyt tahtoo kolmos-oluen elintarvikemyymälöihin.

Rekolan komiteahan päätyi yksimielisesti oluen pysyttämiseen Alkon myymälöissä. Varsinainen kannanotto komiteassa tapahtui tässä kohdin syksyllä 1959. Kun kuuden vuoden aikana olosuhteet ovat olennaisesti muuttuneet ja kun nimen omaan alkoholilakiesitys on monissa keskeisissä kohdin saanut Rekolan komitean mietinnöstä poikkeavan sisällön, en puolestani katso komitean jäsenenä aikanaan ottamani kannan enää sitovan itseäni. Niinpä esitänkin, että eduskunnan asettamassa alkoholilakivaliokunnassa keskityttäisiin erityisesti tutkimaan sitä, eikö uuteen alkoholilakiin olisi nykyisen oluenkaupan rinnalle sisällytettävä se mahdollisuus, että Alkon hallintoneuvosto voisi antaa aikaan ja paikkaan nähden tarkoin rajoitettavia keskivahvan oluen myynti- ja anniskelulupia elintarvikemyymälöille ja ravintoloille.

Kiinnitän valiokunnan huomiota tässä yhteydessä mm. seuraaviin näkökohtiin:

1. Suomi on maapallon tietävästi ainoana maana rajoittanut oluenkaupan alkoholimonopolin myymälöihin.
2. Täytyisi olla erittäin painavia syitä, jotta yleismaailmallisesta käytännöstä poikkeaminen olisi juuri meillä perusteltua.

3. Kansallinen oluenpelko on monopolisoidun oluenkauppamme todellinen syy: olut on täällä "viinan veli".
 4. Nykyinen oluenkauppamme lienee rationalisoituvan yhteiskuntamme pahimpia pullonkauloja: helsinkiläisestä alkoholimyymälästä saatetaan myydä 5 000 olutpulloa tunnissa.
 5. Nykyisen oluenkauppamme tuotto on alhainen, koska monopolisoitu olut on vain halpahintaisena menekkikykyinen.
 6. Rekolan komiteakin totesi oluen kiistattomasti väkeviä juomia vaarattommaksi ja katsoi, että alkoholipolitiikan painopiste olisi Suomessa oleva tästä syystä oluen puolella.
 7. Alkossa suoritettut perusteelliset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että taloudellisen kasvun aiheuttama alkoholilisäkulutus on monopolisoidun kaupan puitteissa ohjattavissa olueen vain siten, että valtion alkoholitulojen annetaan jatkuvasti vähentyä.
 8. Vuodesta 1964 lähtien suoritettu olut-ravintolakoe ja erityisesti Kantaravintoloiden toiminta on osoittanut, että asteettainen oluenkaupan laajentaminen voidaan toteuttaa haittavaikutuksia aiheuttamatta.
 9. Perättäismittaukset tammikuussa ja joulukuussa 1964 osoittavat, että väestön mielipiteet ovat maassamme nopeasti siirtymässä oluenkaupan vapauttamista puoltavaan suuntaan.
 10. Lokakuun 1. päivästä 1965 lähtien Ruotsissa myydään keskivahvaa olutta vapaasti kaikissa elintarvikemyymälöissä.
- Lienee vähintäänkin perusteltua, että alkoholilakivaliokunta käy tutustumassa muutoksiin Ruotsin alkoholikaupassa ja -oloissa, ennen kuin se ottaa kantaa oluenkauppamme järjestelyyn.